

ЗРЕЛА МАЛИНА У ГРАДСКОМ БЕСТИЈАРИЈУМУ

Катарина Митровић, *Ушроба*, Матица српска, Нови Сад 2017

У недавно представљеном колу за 2017. годину едиција „Прва књига” Матице српске нуди занимљив избор прозе и поезије младих аутора, откривајући нове стваралачке импулсе у савременој књижевности. Део кола је и песничка збирка Катарине Митровић, *Ушроба*. Ауторка се бави писањем филмских сценарија, од којих су два подржана од стране Филмског центра Србије и њихова реализација се очекује 2017. године. Претходне године њена драма *Кудање* изабрана је као једна од пет најбољих на Хартефактовом конкурс за најбољи савремени ангажовани драмски текст. Њен првенац *Ушроба* доноси нов песнички сензибилитет, изазован за критичко промишљање и интерпретацију.

Збирка је насловљена по истоименој песми унутар збирке у којој је, чини се снажније него у осталим песмама, изражен аутопоетички момент. Она почиње стиховима: „Ја сам све своје песме / написала у једном грчу / или их никад нисам написала”, што је показатељ не само песничкињиног стања у којем песме настају већ и о атмосфере која преовладава већим делом збирке. Од једног истог грча настају различито манифестовани песнички трзаји, откривајући као изворно осећање збирке страх. Он је некада описан као немир чије је порекло непознато, што додатно интензивира узнемиреност и паралише било какву врсту дејства. У појединим песмама извор страха је материјализован, и то у познатим облицима као што су то ђаво, врानе или змије, али он је дат и у сасвим новим формама, које не само да сугеришу маштовитост ауторке већ указују и на важне одлике наше савремености. Таква је „вила уличарска”, која од својих вилинских карактеристика задржава само то што воли да хода боса по трави. У свету у којем крв „милује столове у клубу”, она ипак бира ходање по тим столовима, при чему таква трансформација сигнализује не само промену вредности у савременом схватању виле већ и у схватању савременог света. Чудовишта у поезији Катарине Митровић приближавају је песнику Новици Тадићу. Зверолики ликови у његовим песмама само потврђују изобличен лик свакодневице, у којој је песнички субјект оптерећен осећајем тескобе, неснађен и уплашен. Таква свакодневица често подсећа на стање субјекта између сна и јаве. Слична врста магновења појављује се у песничкој збирци *Ушроба*, где су снови, ако је уопште могуће заспати, најчешће кошмарни и дубоко обележени стварним бригама и страховањима. У другим случајевима присутна је не мање кошмарна несаница, јер ђаво бива онај који песничком субјекту не дозвољава да спава. Тако је у првој песми збирке истакнуто: „Ја не спавам већ годинама”, што отвара могућност питањима – на који начин је кошмарна несаница другачија од кошмарних снова? Је ли то уопште онда

јава? Бег од ђавола испоставља се онда као немогућ, пошто су и елементи јаве у његовој власти. Цигарета, флаша, асфалт, елементи који се појављују у готово свакој песми у збирци, у првој су приказани као део ђаволеог инвентара, због чега песнички субјект постаје само објект коме флаша мора да се придржава, а цигарета пали. Ни најобичније радње које чине свакодневицу не обављају се без присуства чудовишта, односно самог зла. Појединац је, дакле, у поезији Катарине Митровић најчешће немоћан и зависан, као што је то случај и у песничком опусу Новице Тадића.

Ипак, ђаво није једини могући пар усамљеном појединцу у овој збирци. Елементи чулности прате потребу за нежношћу и љубављу, која је у атмосфери страха неретко пригушена и скрајнута. Посезање за другим људским бићем, чак и када не резултује оствареним односом, ипак показује да се вера у такав однос, ни под теретом различитих унутрашњих и спољних притисака, не гаси. Међутим, љубав се у поезији Катарине Митровић најчешће појављује у виду слутње. Отуда они „прекинути” стихови који делују као израз грча поменутог у првој песми. И песма и љубавни однос описан у песми добијају исте особине – они су недовршени, прекинути у свом настанку, па ауторка у песми „Љубавница” ефектно записује: „никада те нисам”. Звучно име песме контрапункт је садржини песме, те се може закључити да је љубав остварена само у наслову, а стављена у контекст стварности тек етикетом љубавнице. Певање и ерос преплићу се и на крају песме. Уместо поетских контемплација типичних за љубавну поезију о томе „шта би било кад би било” да се љубав остварила, ауторка се на крају пита како би изгледала њена песма у том случају. Тиме се веза између поезије и љубави у овој збирци испоставља као много важнија него што се то уочава на прво читање.

И мотиви љубави, али и туге и страха у збирци *Ујироба*, константо бивају депатетизовани. У том контексту добар је пример песма „Теби, самоубици”. Почетак је обележен снажним осећањима: „Ако једном успеш да се убијеш / ја ћу да проклињем / нећеш имати милост / има душа да те боли / биће ти криво / нећу ти дати да одеш / преко”. Иако се градивно најављују и плакање, вриштање, плување, и глас који ће допрети „и горе и доле”, очекивана кулминација изостаје. Песма се завршава следећим стиховима: „ако једном успеш да се убијеш / ја ћу и даље да се смејем / ја ћу и даље да живим / ја ћу и даље да љубим / неке друге / ако је то оно што си хтела”. Незауостављање природних токова живота, без обзира на туђе умирање, испоставља се као суровије од сваке врсте жаљења и проклињања. Једноставну чињеницу да се живот наставља ауторка варира на различите начине у својим песмама, али сваки пут је лишавала патетике. Реч „нећу” (једна од најзаступљенијих у збирци) доноси нов квалитет, који је снажнији од пркосног тона и превазилази покушај бунта. Њом се изражава *избор* лирског субјекта. Тако се у појединим песмама лирски субјект сам *одлучује* да настави да живи, што има веће

значање ако се посматра у склопу целе збирке где „нешто”, некада тајанствено, некада јасно именовано, али увек зло, доноси одлуке уместо лирског субјекта. Од поменутог придржавања цигарете, до разних облика ухођења и техника застрашивања, мрачне силе на различите начине обезбеђују своје присуство у животу човека. Ипак, човек томе не престаје да се одупире. Живот се наставља и у таквим суморним условима, али лирски субјект управо у тренуцима очаја ставља у фокус своју могућност одлучивања: „одлучила сам да устанем / и пробам још једном / радост”. Тако се у збирци појављује и могућност наде. Нада да је радост могућа упркос свеprisутном злу исказана је у песми суптилно, ненаметљиво, али довољно јасно. На тај начин је збирка *Ушроба* обогашена новим квалитетима. Разлози за радост су једноставни, њихова појава у поезији Катарине Митровић не делује усиљено, а њена вредност је у томе што, упркос једноставности тих разлога, не дозвољава да буду подразумевани. Љубав према брату, на пример, један је од таквих разлога. Однос између брата и сестре не идеализује се, чак се приказује у свој својој дечјој суровости, због чега је доза нежности у завршном стиху, „то се много воли”, без сувишног сентимента. Нема га ни у суочавању са непријатним животним истинама. Такво суочавање дешава се у једној од бољих песама у збирци, „Гени”. У њој је појединац стављен у шири временски и просторни контекст, а речи једног оца добијају карактер универзалности. Песма о „проклетничком гену који се вуче породицом” прераста у песму о свим несрећним породицама, о њиховим пороцима и слабостима које вуку порекло још од оних који су разапели Исуса, али и од оних који су запалили Содому. Занимљиво је што се Содомом помиње у таквом контексту, а не у уобичајеном као место греха. Тиме се јасно наговештава став да се грех грехом не потири, већ се изнова обнавља у новим облицима. Тако се и рађају „деца проклета / што су срећна по мраку / а пљују на дан”. У песми се не нуде инстант решења карактеристична за савремено доба. Од проклетничког гена нема бега: „мој ћале каже / то је као вир / опусти се и тони / ако изрониш на површину / бићеш срећна”. Онај ко је спреман да потоне, има и могућност да изрони, те се чини као да ауторка током целе збирке приказује специфичан моменат тонућа у којем појединац још увек не зна да ли ће сасвим потонути, или ће изронити на површину. Њена поезија тако даје нови увид у оно што би се могло назвати стањем лимба.

И стање лимба, али и пакао, добијају нове особине у збирци *Ушроба*. Змијска легла и зверињаци сада су уклопљени у амбијент града. Ту лирски субјект живи заједно са просјацима, манијацима и „оцвалим пропалицама”, али и са „растућим ђаволима”. Опис градског простора често се заснива на алузијама на бестијаријум, што је још једна особина која повезује поезију Катарине Митровић са поезијом Новице Тадића. У Тадићевој поезији град је виђен из једне особене перспективе која се заснива на

спајању два типа човековог искуства. Једно је оно које је настало у давним временима, када је зло своју симболизацију добило у облику ђавола, док се друго искуство објављује иза хоризонта модерности, у коме су велике људске насеобине виђене као позорнице на којима делују демонске силе. Спајањем ова два типа искуства у поезији Новице Тадића често се остварује ефекат гротеске, који у збирци *Утроба*, и поред хуморне интонације, изостаје. Међутим, и један и други тип искуства може се уочити у песмама Катарине Митровић. Ђаволи који скитају кроз шуму, црни пацови и превелике животиње, појављују се најчешће када се градска светла угасе, у сновима и несаницама лирског субјекта. Сам град, са својим прљавим степеницама и „уморним, смрдљивим људима”, идеална је позорница за зло. Ипак, ауторка превазилази хоризонт очекивања када бестијаријум града приказује у софистицираним амбијентима. На коктелу после представе у песми „Води ме”, „матори битни људи / воле младе лепе девојке / да им се смешкају”. Чини се да демони савременог доба нису више репати ђаволи из фантазија и снова, већ „писци редитељи глумци / и сви они што се курче / што не знаш ко су / а њима треба да се насмејеш”. Песма о лажним осмесима и бајатим сендвичима на тај начин отвара могућност за озбиљно преиспитивање нових облика које зло преузима, а којима сваки човек бива окружен у градском простору савременог света.

Песма „Утроба”, по којој је збирка насловљена, завршава се следећим стиховима: „ја сам сав свој пакао / вукла на леђима / док сам хрлила рају / умазаних црвених руку / са зрелом малином / коју сам крцкала / не размишљајући / куда ме води / утроба”. Упркос пакленом окружењу у којем се лирски субјект готово стално налази, тежња за рајем не престаје. Таква тежња је у збирци приказана непретенциозно, као жеља за остварењем интимног, личног раја, до којег би довела управо – утроба. Катарина Митровић не гради у својој поезији утопијске светове. Она суптилно, ненаметљиво, не мењајући услове у којима човек обитава у савременом свету, покушава да покаже да је нада могућа, и у таквим условима, и у таквом свету. Такође, њена поезија упућује на закључак да игнорантски став према новим облицима зла неће омогућити да они нестану. Ауторка приказује човека у суживоту са њима, и у жестокој, неретко нимало лепој борби за сопствени избор и сопствену моћ одлучивања. Лирски субјект одбија да буде објект демонских сила око себе, а порази који након тога настају дати су у свом сировом и грубом виду. Једна од вредности прве песничке збирке Катарине Митровић јесте то што, упркос неулепшаном приказу свакодневних човекових борби и пораза, истиче и све ситне победе – грчевите покушаје да се воли и да се поново проналази радост. Тако је дата и једна (а можда и једина) алтернатива нарастајућем злу у човеку и око њега. За проналазак нових алтернатива, уколико их има, остављен је простор у ишчекивању нових песама Катарине Митровић.

Сања ВЕСЕЛИНОВИЋ